O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

SAMARQAND DAVLAT CHET TILLAR INSTITUTI

“TASDIQLAYMAN”
_____
J.M.Tuxtasinov
2023-yil “30” 08

Ro‘yxatga olindi: №-BD-60111400-1.20
2023-yil “30” 08

O‘ZBEK DIALEKTOLOGIYASI FANINING O‘QUV DASTURI

Bilim sohasi: 100 000 – Ta’lim

Ta’lim sohasi: 110 000 – Ta’lim

Ta’lim yo‘nalishi: 60111400 – O‘zbek tili va adabiyoti

Samarqand – 2023

Fan/modul kodi	O‘quv yili	Semestr	ECTS – Kreditlar
O‘D204	2024-2025	4	4
Fan/modul turi	**Ta’lim tili**		**Haftadagi dars soatlari**
Majburiy	O‘zbek		3

1.	Fan nomi	Auditoriya mashg‘ulotlari (soat)	Mustaqil ta’lim (soat)	Mustaqil ta’lim (soat)
	O‘zbek dialektologiyasi	48	72	120

2. **I. Fanning mazmuni**

“O‘zbek dialektologiyasi” fanining maqsadi o‘zbek shevalarining eng muhim xususiyatlari, ularning murakkab tarkibi, leksik, fonetik va grammatik tabiati haqida talabalarga to‘la ma’lumot berishdan iboratdir.

“O‘zbek dialektologiyasi” fanining tarbiyaviy maqsadi talabalarni milliy g‘oya ruhida tarbiyalash.

Fanning vazifasi talabalarni o‘zbek shevalarining fonetikasi, leksikasi, morfologiyasi, so‘z yasalishi, sintaksisi bo‘yicha nazariy bilim hamda amaliy ko‘nikmalalarni o‘zlashtirish, transkripsiya va unda yozish talablarini, ular asosida dialektal matnlar va lug‘atlar tuzishning qonuniyatlariga ilmiy, uslubiy yondashish hamda o‘z shevalaridan lug‘at maqolalar tuzish vazifalarini bajarishga o‘rgatadi.

Talabalarni “O‘zbek dialektologiyasi”ning zaruriy ma’lumotlari majmuasi (tushunchalar, tasdiqlar va ularning isboti, sohaning amaliy masalalarni yechish usullari va boshqalar) bilan tanishtirish hamda dialektologiyaning tilshunoslik fanlari bilan uzviy bog‘liqliklarini o‘rganishdan iborat. Ayni paytda u talabalarni mantiqiy fikrlashga, to‘g‘ri xulosa chiqarishga, “O‘zbek dialektologiyasi”ning yechilmay qolgan nazariy va amaliy muammolarini amalga oshirishga xizmat qiladi.

II. Asosiy qism (amaliy mashg‘ulotlar)

II.I.Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

1-mavzu. Sheva, dialekt, lahjalarning xususiyatlarini o‘rganish metodlari.

O‘zbek tili boshqa turkiy tillardan ko‘p shevaliligi bilan farqlanadi. O‘tgan tarixiy davr ichida o‘zbek shevalari to‘xtovsiz taraqqiy etdi. Uning taraqqiyot tarixi va hozirgi davrini tushunish va izohlashda sheva, dialekt, lahja degan terminlar qo‘llanadiki, ulaming lug‘aviy va terminologik ma’nolarini bilish, albatta, zarur.

2-mavzu. Transkripsiya. Shevaga oid matnlarni transkripsiyada yozish va o‘qish. Transkripsiya xorijiy tillarni o‘rganishda va til tarixini o‘rganishda ham qo‘llaniladi. Bunda yodgorliklarda u yoki bu tovushning (fonemaning) talaffuz (artikulatsion-akustik) me’yorini belgilash zaruriyatidan kelib chiqadi.

Transkripsiyani transliteratsiyadan farqlash zarur. Transliteratsiya bir tildagi bir yozuv tizimidagi matnlarni ikkinchi yozuv tizimiga o‘girishni bildiradi. Masalan, arab yozuvidagi matnlarni kirilga, kirildan lotin yozuvi asosidagi yangi yozuvga ko‘chirish transliteratsiyadir.

Transkripsiyaning fonetik va fonematik turlari bor. Fonematik transkripsiya tildagi fonemalarning talaffuz normalarini belgilaydi hamda yuqorida ta’kidlanganidek, bunday transkripsiya xorijiy tillarni va til tarixini o‘rganishda qo‘llaniladi. Fonetik transkripsiya esa nutqdagi foncmaning variatsiyasi bo‘lgan konkret nutq tovushlarini va ba’zi ishoralarni belgilashda qo‘llanadi. Bu transkripsiyadan shevalarni o‘rganishda foydalaniladi.

3-mavzu. Shevaga oid matnlarni transkripsiyada yozish va o‘qish.

1. Qarluq-chigil-uyg‘ur lahjasi shevalaridan namuna.

An’anadagi transkripsiyada: ...Пэшшэнъ бу гэпъ ел-йурттъ джэ кьйнэп койъптъ. Пэшшэдэн безэр боптъ хэлэйък. Бър кэммэгэл шэйър бэрэкэн. У пэшшэнъ элдъгэ бэръптъ. Пэшшэ ундэн, х,ъ гэдэй, нэгэ келдън, дъп сорэптъ. Кэммэгэл шэйър эдэмлэ тортъвэткэн кьйънчълъйлэ:нъ, тэммэ-тэм олу:(в)нъ котэръп мозэргэ эбръш эззплэрънъ шъгър кьп, пэшшэгэ окьверъптъ-де, сэнгэ мунъ нъме пэйдэсъ вэ, дъпть.

2. Qipchoq lahjasi shevalaridan namuna.

А n’anadagi transkripsiyada: ...К^ъз ®улгайьп “он алть джашка джетъпть. Джъгът “орман ъчъдэн кэттэкэн корган курьп, къздь нъкэлэп апть. Кьз шундайам чърэйлъ боптъ-ку, “оньч чачь зэрдэн 17 пайда богандай. Бър кунъ кьз анхарга башьнь джувьпть. 80 н ьц бър дана чачь вузулъп агъп кетъптъ...

3. O‘g‘uz lahjasi shevalaridan namuna.

An’anadagi transkripsiyada: ...Бър варэкэн, бър йокэкэн, кадигм заманда бър па:шша боган экэн. Ш у па:шшань э:шъкънъ э:лдъндэ бър да:рах ва: экэн. Бу да:рахнъ бър йа:рпагь а.лтьннан, бър йа:рпагь ку:муштэн экэн. Гу:ллэдэ бър гу:н хэр гу:нъ бър йа:рпак йок о1адь эмъш. Соц па:шша са:рай а:дамнарьнь са:кчлък э:тмэкэ койьптъ.

4-mavzu. O‘zbek shevalarining tasnifi. O‘zbek shevalari, asosan, 1920-1930-yillardan boshlab ilmiy asosda o‘rganila boshlandi va shu asnoda uning dastlabki tasniflari paydo bo‘ldi.

XIX asming oxiri va XX asming boshlarida V. NalivkinM. Nalivkina, A. Starchevskiy, A.Vishnegorskiy, Z. Alekseev, N. Ostroumov, T. Qiyosbekovlar jonli til faktlari asosida o‘zbek tili lug‘ati, qisman fonetik va morfologik xususiyatlarini yoritgan ishlarni amalga oshirganlar. Ularni sof dialektologik ishlar deb ham, adabiy til faktlari deb ham bo‘lmaydi.

5-mavzu: O‘zbek adabiy tili va dialektlar. Har bir adabiy til o‘zining tayanch dialektiga ega bo‘ladi. To‘g‘ri, o‘zbek adabiy tilining shakllanishida shevalarning barchasi u yoki bu darajada ishtirok etadi, lekin ma’lum shevalar adabiy til uchun asos, tayanch (baza) vazifasini bajaradi, ya’ni o‘zbek adabiy tili muayyan sheva va shevalardan leksik, fonetik, grammatik xususiyatlami adabiy til fakti sifatida oladi hamda o‘sha sheva va shevalar guruhi taraqqiy etishi bilan birga taraqqiy etadi, chunki sheva jonli til bo‘lib, u doimo rivojlanishda, o‘zgarishda bo‘ladi, shu tufayli ham adabiy til shu sheva yoki shevalar guruhi rivojlanishi bilan bog‘liq ravishda taraqqiy etib boradi, aksincha, adabiy til o‘zining tayanch dialektiga ega bo‘lmasa, u bora-bora muomaladan chiqib ketadi. Muomaladan chiqqan til fanda «o‘lik til» degan termin bilan yuritiladi. Tillar tarixida «o‘lik tillar» mavjudligi haqida ma’lumotlar ko‘p.

6-mavzu. Fonetik tahlil. Shevalarga oid matnlarning fonetik xususiyatlari.

O‘zbek shevalarining murakkab tarkibga egaligi, avvalo, ularning fonetik jihatdan rang-barangligi tufaylidir. O‘zbek shevalari unli va undoshlar miqdori va sifati, fonetik qonuniyatlar, fonetik jarayonlarning o‘ziga xosligi jihatidan o‘zaro farqlanadi va ular bir-biri bilan o‘xshashliklarga ham ega bo‘ladi.

O‘zbek shevalaridagi unli va undosh tovushlarning miqdori va sifati munozarali masalalardan biridir, chunki dialektologiyaga oid ishlarda unli fonemalar haqida fikr yuritilganda, ularning soni 18 tagacha yetadi, degan ma’lumotlar ham beriladi. Aslida shevalar fonetikasi o‘rganilar ekan, tilardagi fonemalar emas, balki konkret nutq tovushlari e’tiborga olinishi lozimligini qayd qilish o‘rinli bo‘ladi.

7-mavzu. Unlilarning o‘ziga xos xususiyatlari. Qarluq-chigil-uygur lahjasiga kirgan dialekt va shevalarda 6 tadan 11 tagacha unli tovush bor. Singarmonizmni yo‘qotgan shevalarda 6 ta, singarmonizmli shevalarda esa 9-11 ta unli qo‘llanadi. Toshkent shevasida

ъ /i, e/e, э/a, э/a, o/o, y/u; Samarqand shevasida ъ /i, e/e, э/a, a/a, o/o, y/u unlilari qo'llangan bo'lsa , Qo'qon, Marg'ilon, Chust, Qarshi, Sariosiyo kabi shevalarda o unlisi bilan birgalikda a unlisi ham qo'llanadi. Shimoliy o'zbek shevalarida (Turkiston, Chimkent, Sayram) l l t a - a/a, e/e, э/a, и/i:, ъ /i, ыЛ':, ьЛ', o/o, i>/fl, y/u, y/U) unli mavjud. Qipchoq va o'g'uz lahjasidagi shevalarda ham 11 ta unli tovush qayd qilinadi.

8-mavzu. Undoshlarning o'ziga xos xususiyatlari. Undoshlar tizimi (konsonantizm). O'zbek shevalaridagi sof turkiy so'zlarda б/b, n/p, в/v, м /т , т/t, д/d, c/s, ч/c, дж/г, ш/s, н/n, л/l, p/r, й/j ("y " o'rnida qo'llanadi), к/к, г/g, ц/т|, x/x, к/q, x/h undoshlari doim iste'molda bor. O'zlashgan so'zlarda ц undoshi s(ts) bilan, z (sirgaluvchi bo'lsa ham) undoshi дж/й kabi tallaffuz qilinadi. ф/f undoshi undov va taqlidiy so'zlarda lab-lab tovushi talaffuz etiladi, o'zlashgan so'zlarda esa p, ba'zan b undoshiga moyil talaffuz qilinadi. H undoshi aksarivat shevalarda x undoshi fiziologik tabiatiga moslashadi, lekin shimoliy o'zbek shevalarida, qipchoq shevalarida bu undosh talaffuzda bor. Shuningdek, arabcha va forscha so'zlardagi shu tillarga xos bo'lgan h, f undoshlari shevalarda o'zbek tili shevalarining artikulyatsion-akustik xususiyatlariga moslashgan.

9-mavzu Singarmonizm hodisasining dialektal matnlarda o'rganish. Singarmonizm lotincha unlilarning uyg'unlashuvi demakdir. Taniqli tilshunos

A. Bogoroditskiy fikriga ko'ra, singarmonizm unlilar uyg'unligi, lekin qisman undoshlarga ham taalluqlidir.

10-mavzu. Diftonglar. Singarmonizmli shevalarda (qipchoq, o'g'uz lahjalari) diftong hodisasi ko'p uchraydi. Har bir tovush talaffuzida ekskursiya, ish 25 momenti (to'xtam) va rekursiyaning to'liq qatnashishi yoki har bir tovushning mustaqil talaffuzi monoftongdir. Diftong esa bir tovushda boshqa bir tovush elementining ishtirokidan hosil bo'ladi. Adabiyotlarda diftongning ikki turi to'g'risida, ya'ni so'z boshida va so'z ichida (o'rtasida, oxirida) qo'llanishi aytiladi.

11-mavzu. Leksik tahlil. Shevaga xos so'zlarning leksik xususiyatlari. O'zbek shevalari leksikasi keng tushuncha bo'lib, u quyidagi ma'nolarda tushunilishi mumkin:

1. O'zbek tilining shevalaridagi lug'at qatlamining barcha sohalariga oid so'zlar yig'indisi.
2. Muayyan shevaga xos barcha so'zlar yig'indisi.
3. Har bir shevaning o'ziga xos so'zlari. Bunday so'zlar o'zbek adabiy tilida qo'llanmaydi, lekin ular adabiy tilning boyish manbalari hisoblanadi.

12-mavzu. Shevaga xos matnlarning leksik xususiyatlari. O'zbek shevalaridagi barcha leksik o'ziga xosliklarni o'rganish lug'at boyligimizni, til imkoniyatlarimizni kengaytirishimizga yordam beradi va shuning uchun adabiy tilga bunday so'zlarni o'rni bilan qabul qilib borish zarur.

O'zbek shevalariga xos so'zlarni jargon va argolardan farqlash lozim, dialektal so'zlar barcha sheva vakillari uchun tushunarli bo'ladi. Jargonlar va argolar esa dialektal xarakterga ega bo'lmaydi, balki ma'lum ijtimoiy guruh yoki bir toifa kishilar uchungina tushunarli bo'ladi. Masalan, savdogarlar tilida dollar o'rnida ko'ki, yallachilar tilida to'y o'rnida otar, pul o'rnida yakan so'zi qo'llanadiki, ular ijtimoiy dialektga oiddir.

13-mavzu. O'zbek shevalarining morfologik xususiyatiari. O'zbek shevalarining morfologik va sintaktik xususiyatiari haqida to'liq ma'lumot berish qiyin, lekin bu masalalarning eng umumlashadigan, tadqiqot ob'ektini o'rganishga asos bo'ladigan o'rinlarini qayd qilish mumkin. O'zbek adabiy tilidagi so'z turkumlari, gap bo'laklari shevalarda tiloliida xususiyatga ega emas, balki uning ichki shakl va kategoriyalari, yig'ib olingan matnlarning sintaksisi haqida fikr yuritish mumkin.

14-mavzu. Shevalarda mustaqil so'z turkumlariga xos xususiyatlar. O'zbek shevalarida ot, sifat, fe'l turkumlarining ichki kategoriyalarida shevalarning xususiyatlarini ko'rsatadigan so'z shakllari ham bor. Ular quyidagilar: -джон /zan affiksi Farg'ona vodiysi shevalarida erkaklar ismiga qo'shilib, hurmat ma'nosini ifodalasa, Xorazm shevalarida -джап / zan shaklida qizlar (ayollar) ismlariga qo'shiladi. -хон / xan affiksi Toshkent, Farg'ona vodiysida erkaklar ismlariga qo'shilganda, hurmat, nasl-nasabga aloqadorlik mazmunini ifoda qiladi. Xorazmda esa erkaklarga hurmat ifodalash uchun -bay / baj affiksidan foydalaniladi.

15-mavzu. Dialektal matnlarda so'z yasalishi va tahlili. So'z yasalishida ham o'ziga xos xususiyatlar ko'zga tashlanadi. O'zbek adabiy tilidagi so'z yasovchi affikslar shevalarda rang-barang fonetik variantlarda uchraydi. Shu bilan birga shevalarning bevosita o'ziga xos yasovchi affikslari ham mavjud.

16-mavzu. Shevalarda yordamchi so'zlar. Yordamchi so'zlar, undov va taqlidiy so'zlar ham adabiy tildan ayrim fonetik o'zgarishlar bilan qo'llanadi va bog'lovchisi hech bir shevada qo'llanmaydi. Ham so'zi (h undoshi eliziyaga uchragan holda) shevalarda bog'lovchi vazifasidan ko'ra yuklama vazfasida ko'proq qo'llanadi.

17-mavzu. O'zbek shevalarining sintaktik xususiyatlari. O'zbek shevalarining sintaktik xususiyatiari kam o'rganilgan. Bu soha M. Turobova va Y. Jumanazarovlarning tadqiqot obyekti bo'lgan, xalos. Y.Jumanazarov o'g'uz shevalarining sintaktik xususiyatlarini o'rgangan. Ushbu o'rinda e'lon qilingan sheva materiallari asosida shevalarining ayrim sintaktik xususiyatlarini yoritishga harakat qilamiz.

O'zbek shevalarining o'ziga xos xususiyatlari, asosan, fonetika, leksika va morfologiyada namoyon bo'ladi. Sintaksis esa hozirgi adabiy tilning so'zlashuv shaklini ko'proq aks ettiradi. Bu, ayniqsa, savol-javoblardan iborat matnlarda ko'zga tashlanadi. Xalq shevalaridan yozib olingan ertak, lapar va boshqa janrdagi matnlarda ham, asosan, adabiy tilga xos bo'lgan xususiyatlar aks etgan.

18-mavzu. Qarluq-chigil-uyg'ur lahjasi. Bu lahja tarixan qarluq urug'larining rivojlanishi asosida shakllangan va ular qadimgi tukyu (turk) qabila birlashmasiga mansub bo'lib, uzoq o'tmishda Oltoyning g'arbiy tumanlarida yashaganlar, Turk xoqonligining tashkil topishi bilan (552-yilda) g'arbiy Oltoydan chiqib, Irtish daryosi sohillarini, Jung'oriyani egallaydilar. Qarluqlarning katta qismi VI asr o'rtalarida Sharqiy Turkistonni, Farg'onani, Toxaristonning ayrim hududlarini egallagan edilar. X asrda Yettisuvni ishg'ol qilgan va katta territoriyada hukmronlik qilganlar. Qarluqlaming tili shu o'lkadagi barcha qabilalar uchun umumiy til bo'lib qolgan.

19-mavzu: Qipcoq lahjasi. Lahjaning qisqacha tarixi va tarqalishi. Qipchoq qabilalari ham uzoq o'tmishda Oltoy o'lkasida yashaganlar. VII-VIII asrlarda Turk xoqonligi tarkibida bo'lgan. XIII asr o'rtalarida ular kimak/imak (yimak)lar davlati tarkibida qoladilar. XI asrlarda bu davlat parchalanib ketgach, qipchoqlar siyosiy jihatdan faollashadilar.

20-mavzu: O'g'uz lahjasi. Qadimda o'g'uzlar Ile daryosi bo'yiarida shakllanib, IX-X asrlarda Sirdaryoning o'rta va quyi oqimi va Orol bo'yi tumanlarida istiqomat qilganlar. Keyinchalik g'arbga qarab siljiganlar.

Bu lahja vakillari O'zbekiston Respublikasining Xorazm viloyati, Qoraqalpog'iston Respublikasi, Forish, Olot, Qorako'l tumanlarida, Turkmanistonning Toshhovuz, Qozog'istonning Qarnoq, Iqon, Qorabuloq, Qoramurt, Mankent aholi punktlarida istiqomat qiladilar.

21-mavzu. O'zbek tilining dialektal bo'linishi. O'zbek shevalarini tasnif qilishda bir qator olimlar qatnashgan. O'zbek shevalarini professor I.I.Zarubin tasnif qilishga harakat qilgan va uning Xiva, Farg'ona, Toshkent va Samarqand-Buxoro kabi to'rt guruhga bo'linishini ko'rsatadi, lekin ularga xos bo'lgan asosiy tamoyillarni bayon qilmaydi va hatto qipchoq va shimoliy o'zbek shevalari uning e'tiboridan chetda qolgan.

22-mavzu. Dialektal lug'atning tiplari. To'liq dialektal lug'at – sheva va dialekt

vakillari nutqida o'sha sheva, dialektlarga xos so'zlardan tashqari, adabiy tilda qo'llaniladigan ko'plab so'zlar bor. Mavjud bo'lgan barcha so'zlarni, hamma leksik boylikni qamrab olgan lug'at to'liq DL deyiladi.

23-mavzu. Morfologik tahlil. Morfologik tahlilning tafsilotlari biz gaplashayotgan so'zning qaysi qismiga qarab o'zgaradi. Ammo umumiy naqshlar doimo bir xil bo'lib qolaveradi. Birinchi bosqichda so'z qaysi nutqning qaysi qismiga tegishli ekanligini va qanday asoslarda (ya'ni, unga qanday savol berilishi mumkinligini) aniqlash kerak. Keyin so'z boshlang'ich shaklga kiritiladi va uning o'zgaruvchan morfologik xususiyatlari aniqlanadi - bu har qanday shaklda o'ziga xosdir.

24-mavzu. Sintaktik tahlil va xususiyatlari. Sintaksis morfologiya bilan chambarchas bog'liqdir. Sintaksisda, xuddi morfologiyada bo'lgani singari, so'z asosiy birlik hisoblanadi, lekin u shakl yasalishi jihatidan emas, balki so'z shakllarining so'z birikmasi va gaplarni tuzishdagi ishtiroki jihatidan o'rganiladi. So'z birikmalari va gaplar tilning asosiy sintaktik birliklari va ularning har biri o'z ichki xususiyatlariga egadir.

III. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. O'zbek xalq shevalarining o'rganilish tarixi..
2. Transkripsiya va uning turlari, ahamiyati.
3. O'zbek shevalarining rus olimlari tomonidan tadqiqi.
4. O'zbek shevalarining o'zbek olimlari tomonidan tadqiqi.
5. Sheva vakillaridan yozib olingan dialektal matnlar tahlili.
6. O'zbek xalq shevalarining fonetik xususiyatlari.
7. Shevalarning morfologik xususiyatlari.
8. Shevalarning sintaktik xususiyatlari.
9. Adabiy tilga dialektizmlarni olib kirish yo'llari.
10. Dialektal leksikografiya.
11. Dialektal lug'atlarning adabiy til lug'atlari bilan aloqadorligi.
12. Shevalarda mustaqil so'z turkumlariga xos xususiyatlar.
13. Shevalarda yordamchi so„zlar.
14. Dialektal matnlarda so'z yasalishi va sintaktik tahlil.
15. Dialektal matnlarning sintaktik tahlili..
16. O'zbek shevalarining sohalar boyicha guruhlanishi.
17. Qishloq xojaligi oid leksika..
18. Chorvachilikka oid leksika.
19. Kasb-hunarga oid leksika.
20. O'zbek shevalari frazeologiyasi.

3.

IV. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)

Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:

- transkripsiya prinsiplarini o'zlashtirib olish va sheva vakillari nutqidagi dialektal xususiyatlarni transkripsiyada yoza olish;
- o'zbek shevalarining muhim fonetik, leksik va grammatik xususiyatlarini tushuntirib bera olish darajasida **bilishi kerak**;
- turli metodlarda, ayniqsa, lingvistik geografik metodi bilan shevalarni o'rganish ko`nikmasini hosil qilish;
- muayyan bir sheva haqida to'la ma'lumot berish;
- kelgusida o`quvchilar nutqida uchrashi mumkin bo'lgan dialektal xatolarni ilg'ay olishi lozimligi kabi **ko'nikma va malakaga ega bo'lish kerak**.

4.

V. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:

- interfaol keys-stadilar;
- tarqatma materiallar;
- ko'rgazmali qurollar;
- kompyuter; media
- internet yangiliklari;
- muammoli ta'lim;
- qiyosiy tahlil.

5.

VI. Kreditni olish uchun talablar:

Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'liq o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat ishini topshirish

6.

Asosiy adabiyotlar

1. Тўйчибоев Б., Ҳасанов Б. Ўзбек диалектологияси. -Тошкент: Абдулла Қодирий номидаги халқ мероси нашриёти, 2004.
2. Аширбоев С.Ўзбек диалектологияси. –Тошкент, Наврўз, 2016.
3. Enazarov T., Karimjonova V., Ernazarova M., Mahmadiyev Sh., Rixsiyeva K. O 'zbek dialektologiyasi. -Toshkent, Universitet, 2012.

Qo'shimcha adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – Toshkent: O'zbekiston NMIU, 2017.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси" тўғрисидаги Фармони // Халқ сўзи 2017 йил, 8 февраль.
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарори "Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари" тўғрисида // Халқ сўзи. 2017 йил, 21 апрель.
4. Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиётиуниверситетини ташкил этиш тўғрисида Ўзбекистон Республикаси Президентининг фармони // Халқ сўзи. 2016 йил 15 май.
5. Абдуллаев Ф. Хоразм шевалари. -Тошкент, 1960.
6. Абдуллаев Ф.А. Диалектал луғат тузиш принциплари ҳақида // ЎТА. - Тошкент, 1966. 2-сон. 39-бет.
7. Абдуллаев Ф.А. Ўзбек тилининг ўғуз лаҳжаси. -Тошкент, Фан, 1978.
8. Абдураҳмонов Д. Ўзбек шевалари морфологиясининг ўрганилиши //Ўзбек шевалари морфологияси. -Тошкент, Фан, 1984. 248-271-бетлар.
9. Алиев А., Назаров К. Н. Ўзбек тилининг маҳаллий шевалари бўйича материал тўпловчилар учун методик қўлланма. -Тошкент, 1976.
10. Атлас татарских народніх говоров Среднего Поволжя и Приураля /Под ред. Н.Б.Бургановой, Л.Т.Махмутовой, Ф.С.Бауазитовой, Д.Б. Рамазановой, З.Р. адиковой, Т.Х.Хайрутдиновой: В 2-х тт. Казань, Татпрокаттехприбор, 1989. 245 с.
11. Баскаков Н.А. Задачи составления тюркских ареальних исторических диалектологических атласов // Советская тюркология. 1982. Вып. 3. С. 3-9.
12. Бегалиев М.Q. Ўзбек тилининг Қорабулоқ шеваси лексикаси. -Тошкент, Iqtisod-Moliya, 2007.
13. Вопросник общеславянского лингвистического атласа. М.: Наука, 1965. 270 с.
14. Диалектологический атлас башкирского языка. // Акад. Респ. Башкортостан, Отд-ние гуманит. наук, РАН, Уфим. науч. центр, Ин-т

истории, уаз. и лит.; [редкол.: Ф. Г. Хисамитдинова (отв. ред.) и др.]. Уфа: Гилем, 2005. 402 с.: карт.
15. Диалектологический словарь башкирского языка. Уфа: Изд-во: Китап, 2002. 432 с.
16. Жўраев Б. Ўзбек адабий тили ва диалектлари. -Тошкент,1963.
17. Ишаев А. Ўзбек диалектал лексикографияси. -Тошкент, Фан, 1990.
18. Ишаев А. Шевалар луғатига киритиладиган сўзлар // Ўзбек тили ва адабиѐти. 1988 йил. 2-сони.37-42-бетлар.
19. Раҳимов С. Сурхондарѐ ўзбек шевалари луғати. - Денов, 1993.
20. Радлов В.В. Опыт словарь тюркских наречий. СПб. 1893-1911.
21. Ражабов Н. Ўзбек шевашунослиги. -Тошкент, Ўқитувчи,1996.
22. Решетов В. В., Шоабдураҳмонов Ш. Ўзбек диалектологияси. -Тошкент, 1962.
23.Решетов В. В. О диалектной основе узбекского литературного языка // Вопросы языкознания. I, Москва, 1955.
24.Решетов В. В. Ўзбек диалектларини монографик ўрганиш // ЎТА. -Тошкент, 1960. 1-сони.
25. Решетов В. В. Ўзбек шеваларининг классификацияси // ЎТА. -Тошкент, 1966.
26. В.В.Решетов, Ш.Шоабдураҳмонов. Ўзбек диалектологияси. - Тошкент, Ўқитувчи, 1978.
27. Джураев А.Б. Теоретические основы ареального исследования узбекоязычного массива. -Тошкент,1991.
28. Шайхулов А.Г. Структура и идеографическая парадигматика односложных корневых основ в кипчакских языках Урал-Поволжья в континюме ареальной, межтюркской и общетюркской лексики. Уфа, 2000.
29. Шерматов А. Қуйи Қашқадарё ўзбек шевалари. -Тошкент, 1972. 30. Шерматов А. Ўзбек халқ шеваларидан материаллар. -Тошкент, 1975.
31. Шерматов А. Қашқадарё областидаги ўзбек халқ шевалари. Т., Фан, 1978.
32. Шерматов А. Қашқадарё областидаги ўзбек халқ шевалари атласи. Т., Фан, 1979.
33. Шоабдураҳмонов Ш. Ш. Ўзбек адабий тили ва ўзбек халқ шевалари. -Тошкент, 1962.
34. Шерматов А. Лингвистик география нима? -Тошкент, Фан, 1981.
35. Шоимова Н. Қашқадарѐ ўзбек қипчоқ шевалари лексикаси. Қарши, Насаф, 2000.
36. Шоимова Н. Шевалар луғатини яратиш - давр талаби.// Тилшуносликнинг долзарб масалалари. Т.,2008. 202-204-бетлар.
37. Крилова О.Н. Диалектная словарь как источник этнокульткурной иформации // Славянская диалектная лексика. Санкт-Петербург, Наука, 2011.С.57-59.
38. Керемидчиева С.Г. Прикладная диалектная лексикография. // Славуанская диалектная лексика. Санкт-Петербург, Наука, 2011. С.46-47.
39. Мирзаев М. Диалектал сўзлар // Ўзбек шевалари лексикаси. Т.,1966. 114-126-бетлар.
40. Муродова Н. Ўзбек адабий тили ва шевалар лексикасининг қиѐсий тадқиқи. – Тошкент. Фан. 2005.
41. Мизников С.А. Диалектная этимологическая лексикография // Славянская диалектная лексика. Санкт-Петербург, Наука, 2011.С.74-77.
42. Назаров К., Ғуломов Ё. Ўзбек диалектологияси. -Тошкент, Университет, 1993.
43. Нафасов Т. Қашқадарё ўзбек халқ сўзлари. -Тошкент, Муҳаррир. 2011. 466 бет.
44. Насибуллин Р. Ш., Максимов С. А., Семенов В. Г., Отставнова Г. В. Диалектологический атлас удмуртского языка. Карты и комментарии. Вип. 1. Науч. изд. Ижевск: НИS «Регулуарная и хаотическая динамика», 2009. 260 с.
45. Насибуллин Р. Ш., Максимов С. А., Семенов В. Г., Отставнова Г. В. Диалектологический атлас удмуртского языка. Карты и комментарии. Вып. 2. Науч. изд. Ижевск: НИS «Регулуарная и хаотическая динамика», 2010. 364 с.
46. Носиров Ш. Ўзбек тилининг Қўқон шеваси. -Тошкент,1980.
47. Сергеев Л. П. О диалектологическом атласе чувашского языка // Советская тюркология. 1970. Вып. 5. С. 105-120.
48. Сергеев Л. П. Диалектологический словарь чувашского языка. Чебоксары: Чуваш. кн. изд-во, 1968. 104 с.
49.Ўзбек шевалари лексикаси. -Тошкент, 1956.
50.Ўзбек диалектологиясидан материаллар.1-қисм. -Тошкент,1957.
51.Ўзбек диалектологиясидан материаллар. 2-қисм. -Тошкент,1960.
52.Ўзбек шевалари морфологияси. -Тошкент, 1984.
53.Ўзбек шевалари лексикаси. -Тошкент,1966.
54.Ўзбек шевалари лексикаси. -Тошкент,Фан.1991.
55. Ўзбек шевалари лексикаси. -Тошкент, Фан.1991.
56.Ўзбек шевалари лексикаси. -Тошкент,Фан,1966.
57. Ўзбек халқ шевалари луғати. -Тошкент, Фан,1971. .
58.Ўзбек шевалари лексикаси. -Тошкент, Фан,1989.

Axborot manbalari (saytlar):

1. turk dili.google com.tr
2. http://www.ut.uz/eng/today/europe_recognizes her_discovery.mgr
3. http://www.schneid9.de/sprache/linguistik/ling11.pdf
4. http://www.uni-leipzig.de/~fsger/materialien/Texte/Lexikologie.pdf
5. www.dersimiz.com

7. Samarqand davlat chet tillar instituti tomonidan ishlab chiqilgan va institut Kengashining 2023-yil "30" 08 dagi "1"-sonli bayoni bilan tasdiqlangan.

8. **Fan/modul uchun mas'ullar**:
I.M.Pardayeva–SamDChTI «O'zbek tili va adabiyoti» kafedrasi dotsenti, (PhD).

9. **Taqrizchilar:**
Rashidova U. - SamDU, "O'zbek tilshunosligi" kafedrasi dotsenti, (PhD)
Turobov A. - SamDChTI, "O'zbek tili va adabiyoti" kafedrasi professori, f.f.d.